

De Ruhrtriennale opende in 2014 met het ballet *Le Sacre du Printemps*. In plaats van levende dansers zag het publiek in Duisburg industriële machines die beendermeel uitstorten. | DOOR: ANTJE GRAJETZKY, VERTALING: JOS VAN DE HATERD |

Machines in plaats van dansers

Menselijke dansers komen in Romeo Castellucci's choreografie van *Le Sacre du Printemps* niet voor. Het is stof dat danst. Of zijn het de machines waaruit het stof naar beneden dwarrelt die dansen? Veertig industriële machines hangen in de rig, met klinkende namen als Pendulum, Perimeter, Padelle en Trotolla. Ze kunnen slingerbewegingen maken, enkele kunnen heen en weer rijden en eentje kan zich zelfs omdraaien. En allemaal

zijn ze gevuld met beendermeel dat eruit dwarrelt of schiet zodra de kleppen geopend worden.

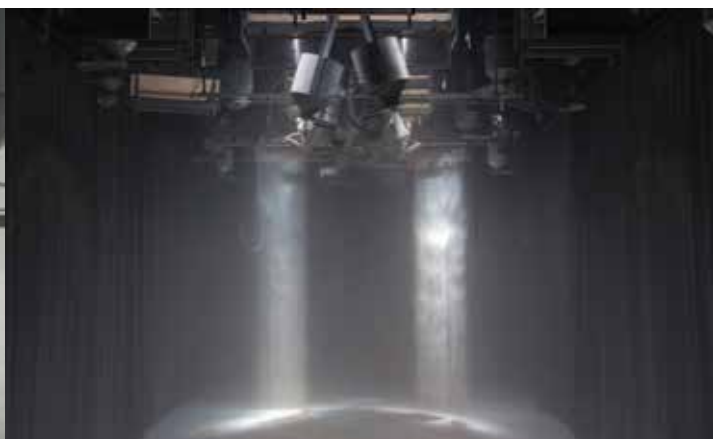
Het begint in het donker. Bij de fagotsolo waarmee de *Sacre* opent lichten rode displays op, beneden op de vloer. Dan, op de klanken van de blazers, beweegt het machinepark zich omhoog. Bij de eerste ritmische accenten gaan de kleppen open en begint het stof te vallen. De speelruimte is helder verlicht, de actie

van de machines volgt de ritmische structuur van de compositie.

In het eerste deel dwarrelt het stof naar beneden, soms ontaardt het zich als een waterval. Bij het draaien van de machines ontstaan stofpirouettes. Dan volgt een choreografie van bewegende machines en trussen en in het laatste deel worden teksten geprojecteerd over de manier waarop beendermeel wordt gewonnen en verwerkt als kunstmest.

Podiumtechnici in beschermende kleding verzamelen het stof na de voorstelling.

Stof, licht en machines.

Romeo Castellucci's *Sacre du Printemps* voor veertig machines. | FOTO'S: © WONGE BERGMANN |

Tot slot betreden werklieden de speelruimte om het stof in vergaarbakken te scheppen.

Onderdruk

De Gebläsehalle in Duisburg is voor deze productie volledig omgebouwd. Het podium is naar voren twaalf meter uitgebreid. De speelruimte is nu 24 meter diep en 11 meter breed en rondom afgedicht met zwarte kunststof doeken die met klittenband aan elkaar vastzitten. Aan de publiekszijde is een doorzichtig folie in een raam van trussen gespannen. Tijdens de voorstelling stuift er af en toe een stofwolk tegenaan. Om te voorkomen dat het stof zich door de hal verspreidt, heerst in de speelruimte onderdruk, gecreëerd met een afzuiginstallatie zoals in een timmerwerkplaats. Door openingen en kieren stroomt alleen lucht naar binnen en niet naar buiten.

Voor de opbouw had het technische team drie weken. De eerste week werden de speelruimte en de tribune gebouwd, de tweede week was voor het bouwen van

de rig en de derde week zijn de machines ingehangen. In totaal ging het om 25 ton aan machines, trussen en licht. De machines wegen elk tussen de 70 en 580 kg. Per stuk komt er 75 tot 400 kg bij als ze gevuld zijn. Om alle lasten te controleren is gewerkt met 26 loadcells waarmee ook de stofflading van de machines kon worden uitgelezen. Na de drie bouwweken was er nog tweeënhalve week voor de repetities.

Ingenieurswerk

De installatie in Castellucci's *Sacre* is geen gangbare theatertechniek. De machines zijn puur ingenieurswerk en zien er ook zo uit. Er zijn tien machines in verschillende grootte, van kleine *single points* tot de ronde Trotolla met een doorsnede van drie meter. Ze worden aangestuurd over een industrieel Siemens SPS busstelsel waarmee de actuele status zoals open of gesloten, kan worden uitgelezen. De stuurspanning is 24 Volt, voor het maken van bewegingen gebruiken ze krachtstroom. De kleppen worden

pneumatisch aangedreven met een druk van 8 bar. Vanwege het lawaai van de compressor is deze in een container ondergebracht op de plek waar ook de afzuiginstallatie voor de onderdruk staat.

Mens, techniek en kunst

In Duisburg werd *Le Sacre du Printemps* niet live gespeeld. In plaats daarvan werd een opname over luidsprekers weergegeven die in 2013 is gemaakt door het Russische Musica Aeterna onder leiding van Teodor Currentzis, artistiek directeur van het opera- en balthuis in Perm. In die stad zal mogelijk later dit jaar een versie worden uitgevoerd met live orkest. Omdat er een opname gebruikt werd, was het mogelijk muziek, machines en licht exact te synchroniseren. De taak om binnen Castellucci's encensering het programma voor de machines te ontwikkelen, rustte op de schouders van musicus en componist Hubert Machnik. De uitdaging bij deze *Sacre du Printemps* was om een goed werkende interface te ontwikkelen tussen mens, techniek en

Pendulum machines in actie.

De rode displays horen bij het toneelbeeld, ze hebben geen technische functie.

kunst. Hij moest directe toegang tot het materiaal zien te krijgen, bij voorkeur door de machines direct vanaf zijn keyboard te besturen. Tijdens de repetities zou hij dan de choreografie voor de machines kunnen ontwikkelen.

Logic en MAX

Machnik heeft gewerkt met Logic Pro, een Digital Audio Workstation (DAW) waarin audio, MIDI en andere data worden opgenomen en afgespeeld als *sequences*. Audio en data worden grafisch weergegeven in meerdere sporen. Zo is te zien wat de machines op enig moment doen in relatie tot de golfvorm van de compositie. Wanneer de klep van een machine opent, wanneer een beweging start of stopt, en welk geluid op dat moment klinkt.

Het probleem was alleen dat het Siemens protocol voor de machinebesturing niet rechtstreeks vanuit Logic of een

op het keyboard. Met MAX MSP legde hij zo de verbinding tussen Logic en Siemens SPS. De bouwstenen heeft hij steeds uitgewisseld met machinebouwer Christian Schubert. De netwerkcommunicatie tussen de diverse computers verloopt via een UDP-protocol.

Live meespelen

Tijdens de repetities speelde Machnik live mee met de muziek en het licht en nam al zijn keyboardaanslagen op in Logic. Het dataspoor dat hij hiermee creëerde kon hij vervolgens bewerken. Behalve met de partituur moest hij rekening houden met de open- en sluitijd van de kleppen. En het effect van het vallende stof varieert al naar gelang plaats, tijd en lichtstand. Hij heeft dus eerst de sturing aangepast aan de muziek en daarna, afhankelijk van machine en lichtstand, predelays ingevoegd. Bijvoorbeeld omdat een effect niet meteen bij het openen van de klep

Het stof is beendermeel, gemalen runderbotten. Het is een nevenproduct van de industriële vleesproductie dat wordt verwerkt in kunstmest. Castellucci gebruikt dit beendermeel als een moderne pendant van Strawinsky's menselijke lenteoffer, waarbij een jonge maagd zich dooddanst om de lentegod gunstig te stemmen voor het komende oogstjaar. Castellucci: 'Het stof valt van boven naar beneden om de aarde te bevruchten, en in die val danst het.'

Maar stof en stof is niet hetzelfde. Bij de eerste ingebruikname van de installatie was er na twee minuten helemaal niets meer te zien. Een ervaring waarvan Hubert Machnik en Benjamin zur Heide, die de technische productie deed, diep onder de indruk waren. Eerst is geprobeerd om het stof met een luchtbevochtiger zwaarder te maken, maar dat was niet genoeg. Het is daarom opnieuw gezeefd en voor de uitvoering opnieuw besproeid. Dat laatste luisterde erg nauw, want als het stof te zwaar werd had het ook niet het gewenste effect.

Blind geprogrammeerd

Het lichtconcept is tijdens de repetities volledig veranderd. De speelruimte is helder uitgelicht, als met werklucht. Maar Hubert Machnik vertelt dat er 600 lichtcues in zitten. Hij kan ze nog zien, maar de oorspronkelijke dramatische afwisseling van licht en donker is er uiteindelijk door de regisseur helemaal uitgehaald. Pas na de generale repetitie

'Per dag waren er maar twee doorlopen mogelijk omdat het vullen van de machines veel tijd kostte'

MIDI-keyboard te benaderen is. Hubert Machnik is daarom in 2013 begonnen met het maken van bouwstenen in het programma MAX MSP voor de diverse schakelacties. Bijvoorbeeld 'toets ingedrukt' betekent 'klep openen', 'toets loslaten' betekent 'klep sluiten'. Elke machinefunctie werd toegewezen aan een toets

zichtbaar wordt, maar pas wanneer het stof in een bepaalde lichtbundel valt. Per dag waren er maar twee doorlopen mogelijk omdat het vullen van de machines veel tijd kostte. Door filmopnames te maken van de doorloop kon hij de acties van de machines uiteindelijk goed afstemmen op de lichtstanden.

Doorloop zonder stof, rechts het doorzichtige folie aan de publiekszijde. | FOTO: © BENJAMIN ZUR HEIDE |

besloot Castellucci tot een radicaal andere encenering, die vervolgens blind is geprogrammeerd en pas tijdens de eerst try-out zijn eerste doorloop beleefde. 'Maar Castellucci was zeer gelukkig dat hij na twee jaar eindelijk zijn idee heeft kunnen realiseren', zegt Benjamin zur Heide. En Hubert Machnik: 'Deze hele productie heeft zo'n ongelooflijke sfeer, zo iets heb ik nooit eerder meegemaakt. De helderheid en eenvoud vond ik indrukwekkend. Iedere dag ben ik er met een glimlach heen gegaan, en dat geldt voor het hele team. Allemaal mensen met grote expertise die enorm betrokken waren. En dat was belangrijk, want er werd veel gevraagd van iedereen.'

Vruchtbaarheidsritueel

Aan het einde van deze dans van stof, machines en licht, als de werklieden het stof in vergaarbakken scheppen, weten de toeschouwers niet goed of en wanneer ze moeten applaudiseren, en voor wie eigenlijk. De voorstelling polariseert. De een vindt het absoluut kunnen, de ander vindt het ver achterblijven bij Strawinsky's muziek en eerdere choreografieën. Castellucci legt in zijn encenering het verband tussen het menselijke lenteoffer bij Strawinsky en het dierlijke offer in deze tijd van industriële productie. Dat is knap. Zijn benadering om de dans als het muzikale idee van de compositie te zien en deze niet als een klassiek ballet op te vatten, is inspirerend. Maar die kijk op de Sacre

Romeo Castellucci (1960) is schrijver, lichtontwerper, regisseur, decor- en kostuumontwerper en geniet wereldwijd bekendheid als maker van totaaltheater. *Le Sacre du Printemps* (1913) van Igor Strawinsky hoorde hij voor het eerst als zeventienjarige. 'Dat was een schokkende ervaring. Hoe was het mogelijk dat een klassiek orkest mijn woede tegen de werkelijkheid en tegen de wereld wist uit te drukken?' Van 20 tot en met 23 mei geeft Romeo Castellucci een masterclass in Nederland tijdens het Utrechtse festival Spring. Aanmelden kan tot 16 maart. Meer info: www.springutrecht.nl

is niet dwingend aanwezig in de visuele ervaring. Gelukkig eindigt het hier niet. De voorstelling heeft inmiddels in Parijs in een voormalig slachthuis gestaan, een ware danse macabre. En de versie met live orkest komt er wellicht in mei 2015 in het Russische Perm met Musica Aeterna en Teodor Currentzis. Voor Hubert Machnik zou dat een nieuwe uitdaging zijn, want dan moet hij live meespelen. En als het tempo van de muziek dan wat lager ligt en de kleppen langer open staan zodat er meer stof uitvalt, dan zou het zelfs kunnen dat het beendermeel te vroeg op is. ◀

Dit is een bewerkte versie van een artikel dat eerder verscheen in Bühnen Technische Rundschau 5, 2014

